

Yaşam

S a r g u n A . T o n t

Şair Bilgisayarlar

Belki anımsarsınız, bundan neredeyse bir yıl kadar önce ODTÜ Biyoloji Bölümünden iki genç arkadaşımın bana nasıl gül çiçeğinin DNA'sını izole etmeyi öğrettiklerini bu sütunda sizlerle paylaşmıştım. Yine anımsayacaksınız, bilim kadar sanata da önem veren biri olarak yazımın sonunda Bilkent Üniversitesi'nden Talat Halman ve Hilmi Yavuz hocalara "Eğer size bisikletle tura çıkmayı öğretirsem bana bir gül şiiri yazmayı öğretir misiniz?" diye reddemeyeceklerini zannettiğim bir soru yöneltmiştim. Eğer yazabilirsem eserimi bana DNA tekniğini öğreten genç arkadaşlarım Bahar ve İrem'e ithaf edecektim.

Yazı çıkar çıkmaz kamp malzemelerini

hazırlayıp bisikletlere bakım yaptırttım ama beklediğim yanıt bir türlü gelmedi. Herhalde çok meşguller, dedim kendi kendime. Sahte mütevaziliği bir yana bırakırsak onlar için böyle bir fırsatı tepmek Picasso'dan resim dersi almayı reddetmek gibi talihsiz bir davranıştı. Hilmi beyle hiç karşılaşmadık ama Talat hocayı son gördüğümde konuyu hiç açmaması düş kırıklığına üstüne tuz biber ekti. Daha fazla beklemektense gül şiirini kendi başıma yazmaya karar verdim. (Kimbilir belki de araba trafiğinden, belki de benim onlar kadar hızlı gidemeyeceğimden korkular. Umarım bu ilgisizliğin benim öğrenme kabiliyetimle bir ilişkisi yoktur!)

Eğer son birkaç hafta içinde kağıt fab-

rikaları benim yüzümden fazla mesai yaptılarsa hiç şaşırımam doğrusu. Evde ve ofisteki çöp tenekeleri buruşturup fırlattığım kağıtlarla dolup taşıtı ama ben yine de sizlerle paylaşabileceğim kalitede bir şiir yazamadım. Orijinal bir şey yazamayınca bazı yazarların başvurdukları "esinlenme" (aşırma?) metodunu bir deneyim dedim:

"Mikroskop, santrifüj ve gül.

*Bu laboratuvarında araştırmanın bütün hızı
Zevk akşamında ODTÜ kantinleri
üç kez kırmızı..."*

Vazgeçtim; çünkü bir bilim insanı bile bu satırları nereden ödünç aldığımı farkına varır; üstelik zavallı Yahya Kemal'in kemikleri de sızladı. Bir sonraki denemem biraz daha başarılı oldu:

*"Size siber bahçesinden bir sanal gül
sunayım mı?"* Hiç de fena değil ama bu kez bir sonraki satırda takıldım ve şiiri tamamlayamadım. Fakat "siber bahçesi" ve "sanal gül" ibareleri kafamda aniden on bin vatlık bir ampul yakiverdi. Kurtuluş bilgisayarda yatıyordu.

IBM PC'nin ilk çıktığı günlerde piyasaya sürülen bir yazılım çok ilgimi çekmişti. Bazı mektupları yazmakta çoğumuz zorlanırdık. Örneğin apartmandaki kaloriferi bir türlü tamir etmeyen ev sahibine tehditkâr bir üslupla, ama sizi hemen evinden defedecek kadar da kızdırmadan, bir mektubu nasıl yazarsınız? Veya evlenme teklifi alan bir bayan nasıl kibarca bir hayır mektubu yazar? İşte bu yazılımda ekrandaki şablona isim, adres gibi ufak tefek bilgileri girdikten sonra mektubunuz saniyesinde hazırıldı. Kullanmak kısmet olmadı ama ben bu yazılımı, ileride olacakların çok önemli bir ön işareti olarak gördüğümü söyleyebilirim. Evlenmeye bile karışan bilgisa-

yarın bir gün edebiyata da el atacağı gün gibi aşıkardı.

Nitekim öyle oldu ve bu istilanın birkaç örneğini bu sayfalarda sizlerle zaten paylaşmıştım. Ölmüş bir yazara atfedilen şaibeli bir metnin o yazarın kaleminden çıkıp çıkmadığı, Shakespeare'in gençlik yıllarında Marlow'dan ne kadar etkilendiği gibi. Veya bilgisayara aktarılmış bir romanda sevgi, nefret, hiddet gibi duyguları simgeleyen kelimelerin sayısal dağılımına bakarak yazarın ruh haletinin belirlenmesi gibi. Eh, bütün bu gelişmelerden sonra bir bilgisayarının "başkalarının şiirlerini analiz etmek yerine kendi şiirimi yazarım" demesine şaşmamak gerekir.

Bu konuda bilgi edinmek için en doğal kaynak, tabii ki bilgisayarın kendisiydi ama doğrusu Google'ın beni bu kadar çok web sayfasına yönlendireceğini beklemiyordum. Bulduklarımı özetlersem, bilgisayar şairliğini 4 ana kategoriye bölebiliriz. Birinci kategoride sözlük veya bir yazarın eserlerinden rasgele seçilmiş kelimelerden oluşan şiirler var. Belki kaçırdıklarımız olabilir, ama bu tür eserlerin şiir sayılabilmesi için neredeyse Anayasa Mahkemesinden karar çıkartmanız gerekebilir. Bu yüzden bu yöntemi uygulamadık.

İkinci kategoride şans yine çok önemli bir rol oynuyor ama bu kez bazı kalıplar devreye giriyor. Örneğin mısranın birinci kelimesinin bir isim, ikinci kelimesinin bir fiil ve sonra gelen dört kelimenin (beş veya altı da olabilir) birlikte bir doğa tasviri çağrışımı yapması. Bu tür şiirler Japonların yüzlerce yıl yazdığı 3 satırlık, birinci mısrası 5, ikincisi 7, üçüncüsü 5 heceden oluşan Haiku şiir tarzına çok uyuyor. Ama bilgisayara geçmeden önce Haiku üstatlarının en büyüklerinden biri olan Basho'dan (1644-1694) bir örnek verelim:

*Çiçek yok, ay yok
Ve O sake içiyor
Yalnız başına*

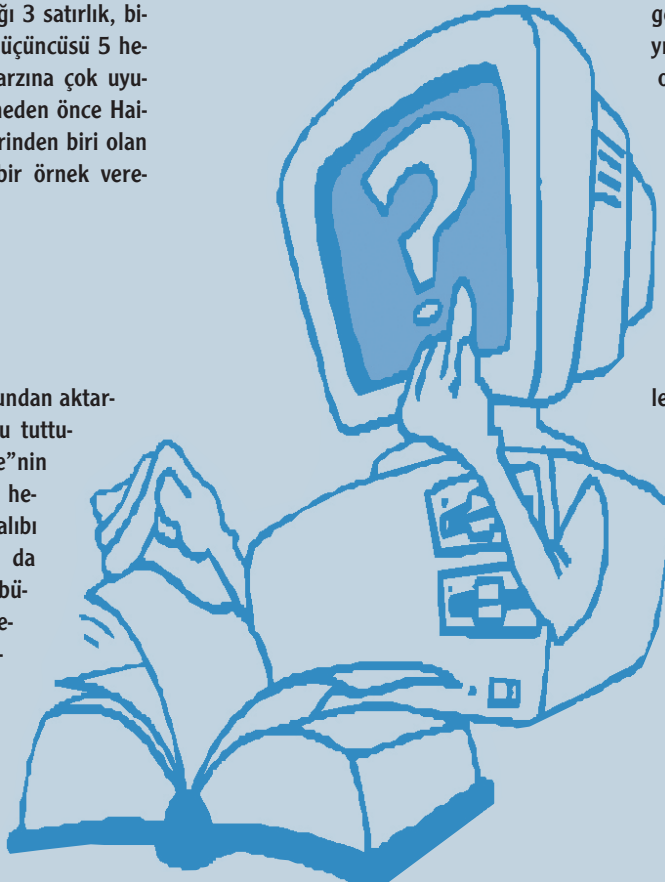
Tabii İngilizce versiyonundan aktardığımız için 5-7-5 formunu tutturamadık. Bu arada "sake"nin bir Japon rakısı olduğunu hemen ekleyelim. Haiku kalıbı Batılı şairler tarafından da kullanılır. İzmir doğumlu büyük Yunan şairi Yorgo Seferris'ten Cevat Çapan'ın tercümesiyle bir başka örnek:

*Bir Damla Şarap
damlat göle,
gözden kaybolur güneş*

(Genç okuyucularımızın aklına "acaba bu şiirlerin hepsi içkiyle mi ilgili?" gibisinden bir soru geldiyse, ağzınızdan yel alsın" diyelim. Aslında haykuların çoğu doğanın güzelliği, değişen mevsimler gibi insanın içini açan konularla ilgilidir. Bu iki örneği seçmemin nedeni birbirlerinden çok farklı kültürlerde yetişmiş, birisi diğerinden 300 yıl önce yaşamış iki dev şairin aynı kalıpları kullanarak aynıkonuda ne kadar güzel ama değişik şiir yazabildiklerine işaret etmek içindi.)

Üçüncü kategori, çok çetrefilli, karışık yazılımlar kullanılarak üretilen şiirler. Bu işten anlayanların en çok kaynak gösterdikleri, INVERSO diye bilinen bir yazılım. Bedava, ama bu programın nasıl işlediğini, nasıl çalıştırılacağını doğrusu çıkartmadım. Ancak verilen örnekler hiç de fena değil. (Lütfen yazının sonundaki kaynaklara bakınız).

Dördüncü kategori tam bize göre: İlk satırın tümünü siz yazıyorsunuz veya bilinen bir şiirden alıyorsunuz, gerisini bilgisayar tamamlıyor. Program sadece İngilizce'den anladığı için sizlere ancak Türkçe tercümelerini verebileceğim. Önce "The rose of my heart" (kalbimin gülü) mısrasını denedim ama büyük bir düş kırıklığına uğradım:

*Kalbimin gülü
Bitlenmiş saçlarımı tımar et
Neden bu kadar yakın ama uzağız
Sakın üzülme.*

Fakat siz aynı satırı verseniz de programın değişik bir şiirle yanıt verdiğini öğrenince ümitlenip devam ettim:

*Kalbimin gülü
Aşk kimya, seks fiziktir
Sanırım ağaçtan yapılmış bir kalbim var
Hala yapay toprağa telnet yapabilir miyim?*

Biraz ilerleme var ama kimya yerine ekoloji konulsaydı çok daha güzel olurdu. Eğer telneti "yapay toprağa" değil de "tahta kalbe" yapsaydı ortaya işe yarayacak bir şiir çıkabilirdi.

Değişik bir giriş deneyelim:
*"Sana siberetik bahçemden bir demet gül vereyim mi?
Düşünüyorum, neden böyle bir hata yaptım?
Ağlarım, çünkü kimse benim yükümü almayacak
Ay aşağı bakıyor."*

Fena değil ama bir şiirden daha çok bizim alaturka klipleri andırıyor. Sanırım bilgisayarın Talat Halman, Hilmi Yavuz ve daha gençlerden Süreyya Berfe gibi şiir yazabilmesi için bir fırın ekme yemesisipardon, bir depo dolusu çip takması, gerekiyor. İleride ne olur bilinmez ama ben gene de ümitliyim. Fazla değil bundan 10 yıl kadar önce, bilgisayarın iyi bir satranç oyuncusunu yenebilmesini hayal bile edemedik, ama birkaç yıl önce IBM'in Süperbilgisayarı dünya şampiyonunu dize getirdi.

Her neyse, gördüğümüz gibi Bahar ve İrem'e layık bir şiir hâlâ yazamadım. Aklıma geldi: Acaba şiir yerine onlara yaptığım bir gül tablosunu hediye etsem olur mu? Nasıl? Nerede mi yapacağım? Tabii ki bilgisayarda. Bizi izlemeye devam edin.

Kaynaklar
Bizim ürettiğimiz şiirler(?) için : <http://www.pangloss.com/seidel/Poem/poem.cgi>
Ustalar için: <http://www.trinp.org/indMult.htm#Poet/ComP.htm> ve bu sitede verilen bibliyografi.

Düzeltilme: Geçen ayki yazımızda bahsettiğimiz kontu uyutmak için yazılan Bach'ın Goldberg varyasyonları viyolonsel değil piyano için bestelenmiştir. Benim aklımda kalan viyolonsel için uygulanmış versiyonuydu. Uyuduğumuz için özür diler ve bizi uyurdu için Şahin Bey'e teşekkür ederiz.